

त्महत्यांच्या
ोजचा दिवस
ाहे. सरकारचे
5 आणि विरोधी
कारण सुरू
नाना पाटेकर
द अनासपुरे
फूर्तीने या
श्रू पुसण्याचे
ले आहे.

LOKSATTA.COM, FACEBOOK.COM/LOKSATTALIVE

लोकमान्य,

विशेष
वार्ता : अर्थव्यवस्थेच्या अंतरंगात

धुळ्याच्या समर्थ वाग्देवता मंदिराचा ज्ञानयज्ञ

वाङ्मय संशोधनाला मदतीची गरज

अभिजित बेलहेकर, धुळे

प्राचीन कागदपत्रांचा संग्रह, जतन आणि वाङ्मयीन संशोधनाचे कार्य गेली ऐंशी वर्षे शांत-अव्याहतपणे सुरू आहे. ज्यातून आमचा समाज वैचारिकदृष्ट्या प्रगल्भ आणि बौद्धिकदृष्ट्या सुदृढ झाला. पण आता ही वास्तू थकली आहे, आतील मांडणी जुनी झाली आहे आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे राष्ट्रीय ठेवा असलेल्या या वाङ्मयाच्याच जतनाचा प्रश्न निर्माण झाला आहे. ...ही कथा आणि व्यथा आहे धुळ्याच्या समर्थ वाग्देवता मंदिराची. जिला हवेत आपल्या मदतीचे हात !

ज्येष्ठ स्वातंत्र्यसैनिक शंकरराव देव यांनी १९३५ साली या संस्थेची स्थापना केली. देव स्वतः समर्थ वाङ्मयाचे अभ्यासक. याचा अभ्यास करतानाच त्यांना या विखुरलेल्या प्राचीन साहित्याची उपेक्षा नजरेस आली. यातूनच त्यांनी हे सर्व साहित्य गोळा करण्याचा ध्यास घेतला. देशभर पायपीट करत लाखो हस्तलिखितांचा हा ठेवा गोळा (पान ४ पाहा)

वाग्देवतेचे
मंदिर/पान ६

वाङ्मय संशोधनाला मदतीची गरज

(पान १ वरून)केला. या साहित्याच्या जतनासाठी धुळ्यासारख्या कोरड्या हवेच्या भागाची निवड केली. यासाठी एका उत्तम वास्तूची उभारणी केली. ती म्हणजेच श्री समर्थ वाग्देवता मंदिर !

मंदिराच्या या गाभान्यात आज हजारो ऐतिहासिक कागदपत्रे, शेकडो ग्रंथ, हस्तलिखिते, पोथ्या अशा प्राचीन वाङ्मयाला देवतेचे स्थान मिळाले आहे. या वाङ्मयाचा संग्रह, जतन, प्रदर्शन आणि संशोधनाचे कार्य इथे चालते. या भांडारामध्ये समर्थलिखित 'रामायणा'पासून ते 'मनाचे रलोक'च्या मूळ प्रतीपर्यंत आणि 'गीत गोविंद'सारख्या

संस्कृत काव्यग्रंथांपासून ते छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या पत्रांपर्यंत असा मोठा ऐक्य दडला आहे. आजवर अनेक अभ्यासकांनी या वाङ्मयीन समुद्रमंथनातून सुंदर रत्ने बाहेर काढली आहेत. एकट्या देवांनी यातील तीन हजारांहून अधिक कागदपत्रांचे संशोधन केले आहे.

या मंदिराची दारे सर्वांसाठी खुली आहेत. दररोज अनेक जण निव्वळ ही संस्था, इथला संग्रह पाहण्यासाठीही या मंदिराची पायरी चढतात. गेली ८० वर्षे हे सर्व कार्य केवळ लोकाश्रयावर सुरू आहे. कुठलेही सरकारी अनुदान नाही, की कुठल्या धनिक व्यक्ती-समूहाचा हात. केवळ सर्जनशील दार्यांच्या जीवावर हा ज्ञानयज्ञ अजूनही तेवत आहे. पण आता ही इमारत थकली आहे. आतील मांडणी जुनी झाली आहे. या प्राचीन वाङ्मयाचे शास्त्रीय पद्धतीने जतन करणे गरजेचे आहे. अद्ययावत संग्रहालय, अभ्यासकांना व्यवस्था, दुर्मीळ ग्रंथांचे पुनर्प्रकाशन ही सारीच कार्ये उंबरठ्यावर उभी आहेत. प्रश्न खूप आहेत पण निधीअभावी उत्तरे सापडत नाहीत. हे सर्व आव्हान-अडथळांचे डोंगर पार करण्यासाठी समाजातील मदतीच्या हातांची या मंदिराला गरज आहे.